Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz

OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 2 (2026) · "Milliy statistika tizimida yangi bosqich: barqaror rivojlanish maqsadlari, xalqar... DOI: 10.5281/zenodo.24320242

"MILLIY STATISTIKA TIZIMIDA YANGI BOSQICH: BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARI, XALQARO STANDARTLAR VA ZAMONAVIY TENDENSIYALAR"

INFLYATSIYANING IQTISODIY -MOHIYATI VA YUZAGA KELISH SABABLARI

Termiz davlat muhandislik va agrotexnalogiyalar universiteti o'qtuvchisi
XIDIRNAZAROV SIROJIDDIN CHORIYEVICH
sirojiddin.xidirnazarov@gmail.com
Termiz davlat muhandislik va agrotexnalogiyalar universiteti talabasi
BOTIRBOYEV SHERZOD BOTIRBOY O'G'LI
sherzodbotirboyev8@gmail.com

Annotasiya. Ushbu tezisda zamonaviy iqtisodiyotning eng murakkab makroiqtisodiy muammolaridan biri - inflyatsiya jarayonining iqtisodiy mohiyati, uning o'ziga xos xususiyatlari va yuzaga kelish omillari tahlil qilinadi. Inflyatsiya nafaqat tovar va xizmatlar narxlarining umumiy o'sishi, balki milliy valyutaning xarid qobiliyati pasayishi va pul massasining qadrsizlanishi sifatida yoritilgan.Maqolada inflyatsiyaning kelib chiqish sabablari ikki asosiy guruhga bo'lib o'rganilgan: talab inflyatsiyasi (muomalada pulning keragidan ortiqchaligi, davlat xarajatlarining oshishi) va xarajatlar inflyatsiyasi (ishlab chiqarish xarajatlari, xomashyo va energiya narxlarining ko'tarilishi). Shuningdek, tarkibiy nomutanosibliklar, monopol narxlar va inflyatsion kutilmalar kabi omillarning narxlar barqarorligiga ta'siri yoritilgan. Tadqiqot yakunida inflyatsiyani jilovlashda pul-kredit va fiskal siyosat vositalarining roli va uni tartibga solish yo'llari bo'yicha xulosalar berilgan. Bundan tashqari, tezisda inflyatsiya jarayonining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ko'rsatadigan ijtimoiy-iqtisodiy ta'siri ham chuqur tahlil qilinadi. Xususan, inflyatsiyaning aholi real daromadlari kamayishiga, jamg'armalarning qadrsizlanishiga hamda investitsion faollikning susayishiga olib kelishi ilmiy asosda yoritilgan. Yuqori inflyatsiya sharoitida aholining iste'mol tarkibi o'zgarishi, uzoq muddatli iqtisodiy rejalashtirish imkoniyatlari qisqarishi va iqtisodiyotda noaniqlik darajasining ortishi kuzatiladi. Bu esa o'z navbatida ishlab chiqarish hajmlarining pasayishiga va bandlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Abstract. This thesis analyzes the economic essence of one of the most complex macroeconomic problems of the modern economy - the inflation process, its specific features and factors of its occurrence. Inflation is described not only as a general increase in prices for goods and services, but also as a decrease in the purchasing power of the national currency and a depreciation of the money supply. The article studies the causes of inflation in two main groups: demand-pull inflation (excess money in circulation, increased government spending) and cost-push inflation (increased production costs, raw material and energy prices). It also highlights the impact of factors such as structural imbalances, monopoly prices and

STATISTIKA KAFEDRASI

Published: 05.06.2026

Cite this article: Xidirnazarov Sirojiddin Choriyevich, Botirboyev Sherzod Botirboy o'g'li (2026). Inflyatsiyaning iqtisodiy-mohiyati va yuzaga kelish sabablari. Emro Science and Education, 2(2). https://doi.org/10.5281/zenodo.24320242

© 2026 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

inflationary expectations on price stability. At the end of the study, conclusions are given on the role of monetary and fiscal policy instruments in curbing inflation and ways to regulate it. In addition, the thesis also deeply analyzes the socio-economic impact of the inflation process on the economic development of the country. In particular, it is scientifically proven that inflation leads to a decrease in real incomes of the population, depreciation of savings and a slowdown in investment activity. In conditions of high inflation, there is a change in the consumption structure of the population, a decrease in the possibilities of long-term economic planning and an increase in the level of uncertainty in the economy. This, in turn, can negatively affect the decline in production volumes and the level of employment.

Аннотация. В данной работе анализируется экономическая сущность одной из наиболее сложных макроэкономических проблем современной экономики - инфляционного процесса, его специфика и факторы возникновения. Инфляция описывается не только как общее повышение цен на товары и услуги, но и как снижение покупательной способности национальной валюты и обесценивание денежной массы. В статье изучаются причины инфляции в двух основных группах: инфляция спроса (избыток денег в обращении, увеличение государственных расходов) и инфляция издержек (рост производственных издержек, цен на сырье и энергоносители). Также освещается влияние таких факторов, как структурные дисбалансы, монопольные цены и инфляционные ожидания, на ценовую стабильность. В заключение исследования приводятся выводы о роли инструментов денежно-кредитной и фискальной политики в сдерживании инфляции и способах ее регулирования. Кроме того, в работе также проводится углубленный анализ социально-экономического влияния инфляционного процесса на экономическое развитие страны. В частности, научно доказано, что инфляция приводит к снижению реальных доходов населения, обесцениванию сбережений и замедлению инвестиционной активности. В условиях высокой инфляции происходит изменение структуры потребления населения, снижение возможностей долгосрочного экономического планирования и повышение уровня неопределенности в экономике. Это, в свою очередь, может негативно сказаться на снижении объемов производства и уровне занятости.

Kalit so‘zlar. Inflyatsiya, talab inflyatsiyasi, xarajatlar inflyatsiyasi, inflyatsion kutilmalar, makroiqtisodiy muammolar, pul-kredit siyosati, fiskal siyosat, narxlar barqarorligi, monopol narxlar, investitsion faollik, iqtisodiy noaniqlik, real daromadlar, pul massasining qadrsizlanishi, tarkibiy nomutanosibliklar, milliy valyutaning xarid qobiliyati.

Inflatsiya tushunchasi va mohiyati

Inflyatsiya - bu mamlakat iqtisodiyotida tovar va xizmatlar umumiy narxlar darajasining barqaror o‘sib borishi hamda pulning xarid qobiliyati pasayishi (qadrsizlanishi) jarayonidir. Bu shunchaki ayrim tovarlarning qimmatlashishi emas, balki pul birligining vaqt o‘tishi bilan kamroq narsa sotib olishi mumkinligini anglatuvchi yalpi makroiqtisodiy hodisadir.

Inflyatsiyaning mohiyatiInflyatsiya lotincha «inflatio» (shishish, ko‘tarilish) so‘zidan olingan bo‘lib, iqtisodiyotda quyidagi mazmunni anglatadi:Pulning qadrsizlanishi: Pul birligining real qiymati tushadi.

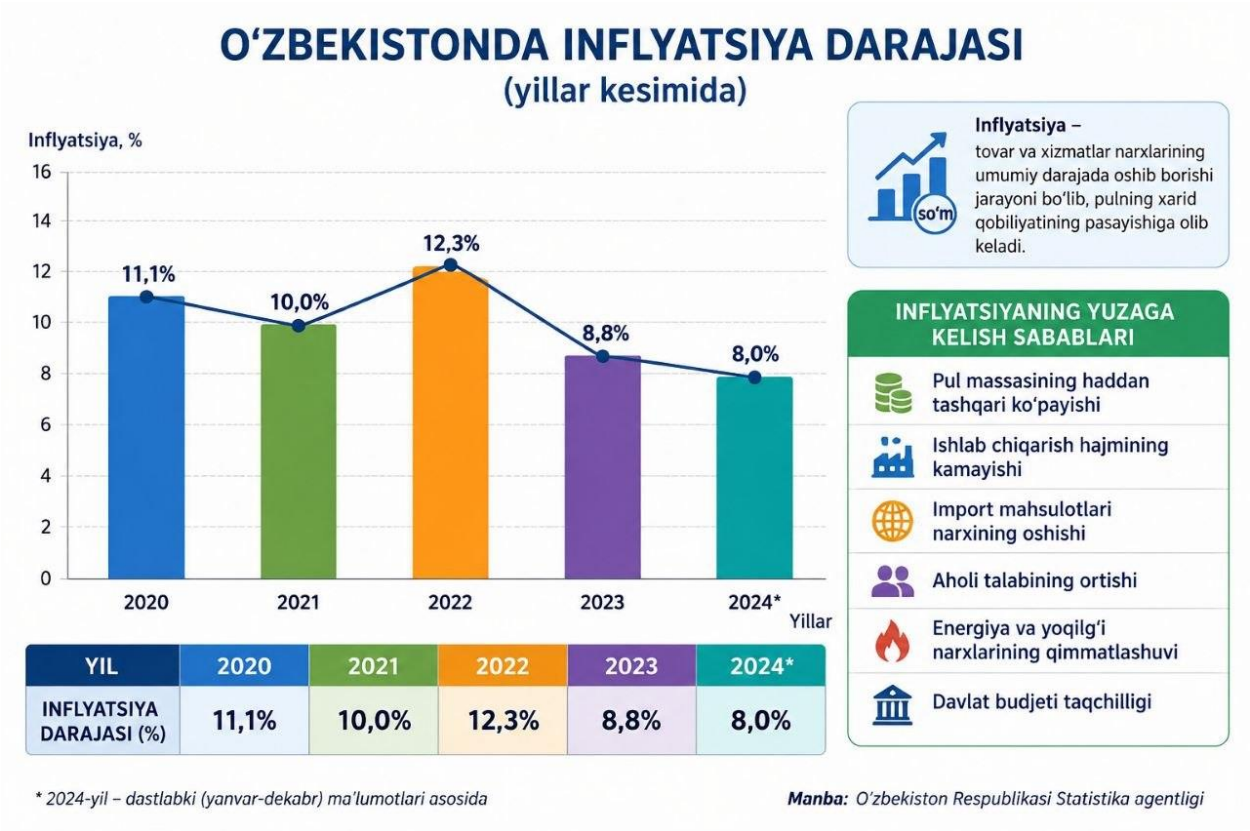
Narxlar umumiy darajasining o‘sishi: Tovar va xizmatlar narxlari ko‘tariladi.Xarid qobiliyatining pasayishi: Avvalgi miqdordagi pulga kamroq mahsulot sotib olinadi.Inflyatsiyaning asosiy sabablari

Talab inflyatsiyasi: Iqtisodiyotda tovarlarga bo‘lgan talab ishlab chiqarish imkoniyatidan (taklifdan) tezroq o‘sganda yuzaga keladi.Xarajatlar inflyatsiyasi: Xomashyo, energiya yoki ish haqi narxlarining oshishi natijasida ishlab chiqarish tannarxi ko‘tarilishi.Pul emissiyasining ortiqchaligi: Muomalaga iqtisodiyot ehtiyojidan ko‘proq pul chiqarilishi.Inflyatsiyaning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlariAholi turmush darajasining pasayishi: Real daromadlar kamayadi.Jamg‘armalarning qadrsizlanishi: Pul mablag‘lari o‘z qiymatini yo‘qotadi.

Noaniqlik: Investorlar va korxonalar uchun uzoq muddatli rejalashtirish qiyinlashadi.Inflyatsiya darajasi mamlakat Markaziy banki tomonidan inflyatsiya maqsadli ko‘rsatkichlari (targetlash) orqali boshqariladi.

Inflyatsiya zamonaviy iqtisodiyotning eng dolzarb va murakkab makroiqtisodiy muammolaridan biri hisoblanadi. U iqtisodiy tizimdagi muvozanatning buzilishi natijasida yuzaga kelib, tovar va xizmatlar narxlarining umumiy darajada uzluksiz oshib borishi bilan tavsiflanadi. Inflyatsiya jarayonida pul birligining qadri pasayadi, ya’ni milliy valyutaning xarid qobiliyati kamayadi. Natijada aholi bir xil miqdordagi pul evaziga oldingiga nisbatan kamroq mahsulot va xizmat xarid qila oladi. Shu sababli inflyatsiya nafaqat moliyaviy, balki ijtimoiy-iqtisodiy muammo sifatida ham katta axamiyat kasb etadi.

IQTISODIY STATISTIKA KAFEDRASI — Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti —

Inflyatsiyaning iqtisodiy mohiyati muomaladagi pul massasining iqtisodiyotdagi real tovar va xizmatlar hajmiga nisbatan ortib ketishi bilan izohlanadi. Agar iqtisodiyotda ishlab chiqarish hajmiga qaraganda pul massasi tezroq ko‘payib borsa, bozorda ortiqcha pul mablag‘lari paydo bo‘ladi va bu narxlarning o‘sishiga olib keladi. Shu jihatdan inflyatsiya pul muomalasi qonunining buzilishi hamda talab va taklif o‘rtasidagi nomutanosiblik natijasi sifatida namoyon bo‘ladi.

Iqtisodiy adabiyotlarda inflyatsiyaning bir necha turlari ajratib ko‘rsatiladi. Eng avvalo, talab inflyatsiyasi muomaladagi pul hajmining ortishi va aholining xarid talabining ishlab chiqarish imkoniyatlaridan yuqori bo‘lishi natijasida yuzaga keladi. Xarajatlar inflyatsiyasi esa ishlab chiqarish xarajatlari, xomashyo, energiya resurslari va ish haqi miqdorining oshishi bilan bog‘liq bo‘lib, mahsulot tannarxining qimmatlashuviga sabab bo‘ladi. Bundan tashqari, iqtisodiyotdagi tarkibiy nomutanosibliklar, monopol korxonalar faoliyati hamda inflyatsion kutilmalar ham inflyatsiya jarayonining kuchayishiga ta’sir etadi.

Inflyatsiya mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga turlicha ta’sir ko‘rsatadi. Mo‘tadil darajadagi inflyatsiya iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishi mumkin bo‘lsada, yuqori darajadagi inflyatsiya salbiy oqibatlarni keltirib chiqaradi. Xususan, aholi real daromadlarining kamayishi, jamg‘armalarning qadrsizlanishi, investitsion muhitning yomonlashuvi va ishlab chiqarish sur’atlarining pasayishi shular jumlasidandir. Bundan tashqari, inflyatsiya iqtisodiy noaniqlikni

kuchaytirib, uzoq muddatli rejalashtirish imkoniyatlarini cheklaydi hamda bandlik darajasiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.

Shu bois ko‘plab davlatlarda inflyatsiyani jilovlash iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Inflyatsiyani tartibga solishda markaziy bankning pul-kredit siyosati, davlatning fiskal siyosati, byudjet taqchilligini kamaytirish, pul massasini nazorat qilish va ishlab chiqarishni qo‘llab-quvvatlash kabi choralar muhim ahamiyatga ega. Narxlar barqarorligini ta’minlash esa iqtisodiy o‘sishning barqarorligini saqlash, aholining turmush darajasini yaxshilash va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini oshirishning muhim omili hisoblanadi.

Inflyatsiyaning yuzaga kelish sabablari.

Inflyatsiya iqtisodiyotdagi turli ichki va tashqi omillar ta’sirida yuzaga keladi. Asosiy sabablar quyidagilardir:

Talab inflyatsiyasi (Talabning o‘sib ketishi):

Iqtisodiyotda tovar va xizmatlarga bo‘lgan talab ishlab chiqarish imkoniyatlaridan (taklifdan) tezroq o‘sganida yuzaga keladi.

Sababi: Aholi daromadlarining oshishi, kreditlarning osonlashishi, davlat xarajatlarining ko‘payishi.

Taklif inflyatsiyasi (Xarajatlar inflyatsiyasi):

Ishlab chiqarish xarajatlarining oshishi natijasida tovarlar tannarxi ko‘tarilishi.

Sababi: Xomashyo, energiya resurslari narxining ko‘tarilishi, ish haqining mahsuldorlikdan tezroq o‘sishi, soliqlar yukining oshishi.

Pul emissiyasining ko‘payishi (Monetar omil):

Markaziy bank tomonidan muomalaga tovar massasi bilan ta’minlanmagan ortiqcha pul chiqarilishi.

Sababi: Byudjet taqchilligini (deficit) qoplash uchun yangi pullarni bosib chiqarish.

Kutilmalar inflyatsiyasi: Aholi va biznes vakillari kelajakda narxlar yana oshishini kutishsa, ular hoziroq ko‘proq tovar sotib olishga yoki narxlarni oldindan ko‘tarishga harakat qilishadi. Bu esa haqiqiy inflyatsiyani keltirib chiqaradi.

Tashqi omillar: Import qilinadigan tovarlar narxining oshishi (import inflyatsiyasi) yoki milliy valyuta kursining tushishi (devalvatsiya).Inflyatsiya turlariYuzaga kelishiga ko‘ra: Talab va taklif inflyatsiyasi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1.Makroiqtisodiyot — Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021.
2.Iqtisodiyot nazariyasi — Toshkent, 2020.
3. Pul, kredit va banklar — Toshkent: Moliya, 2022.
4.Makroiqtisodiy tahlil — Toshkent, 2019.
5. Ekonomiks — Moskva, 2018.

6. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki ma’lumotlari va statistik hisobotlari.

7.O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki

8. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi

9.Xalqaro Valyuta Jamg‘armasi (IMF)

10 Jahon banki

УДК: 63:311

IQTISODIY STATISTIKA KAFEDRASI
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti